

SYSSLINGEN

Medlemsblad 3, 2023 Årgång 30
ISSN 2003-3109

Ordförande har ordet

Så var den här igen – den av mig så avskydda hösten! Det är mörkt när jag vaknar på morgonen och det är mörkt i flera timmar innan det är dags att gå och lägga sig. Usch! Men det är väl bara att gilla läget och vänta på våren.

En liten ljusglimt har emellertid dykt upp i höstmörkret: nya versionen av Sveriges dödbok ("dödsboken") kommer ut innan jul. Förbundet har lovat leverans under slutet av november eller början av december.

Lördagen den 11 november firades Arkivens Dag över hela landet. Vi hade fått en förfrågan från Riksarkivet i Täby om vi hade möjlighet att delta. Kerstin Modigh och jag åkte dit och vi var fullt sysselsatta under hela dagen.

Om några veckor är det årets mörkaste dag, men sedan vänder det och snart är det dags för nästa styrelsemöte och planering av vårens verksamhet. Hör gärna av er om ni har förslag på studiebesök vi kan genomföra.

God Jul och Gott Nytt År

Anita Järvenpää

Föreningens adress:
Muskötvägen 2
184 60 Åkersberga

Styrelse:

Ordförande	Anita Järvenpää	070-629 25 32
<i>e-post:</i>	<i>anita.jarvenpaa@telia.com</i>	
Vice ordförande/ Sekreterare, <i>e-post</i>	Christer Lind	08-541 310 75
	<i>ch2.lind@roslagen.be</i>	
Kassör	Ingalill Hallberg	070-954 62 33
<i>e-post:</i>	<i>ingalillhallberg@telia.com</i>	
Ledamot	Peter Cleve	073-346 01 00
<i>e-post:</i>	<i>peter.cleve@gmail.com</i>	
Ledamot	Lars Ove Westlén	070-590 77 70
<i>e-post:</i>	<i>lars-ove@westlen.se</i>	
Ledamot	Dick Fagerqvist	070-354 13 70
<i>e-post</i>	<i>dick.fagerqvist@gmail.com</i>	
Ledamot	Susanne Fagerqvist	070-722 14 12
<i>e-post</i>	<i>sysslingen@hotmail.com</i>	

Bidrag till medlemstidningen Sysslingen kan sändas till redaktören, Susanne Fagerqvist, Murkelvägen 137, 184 34 Åkersberga, tel. 070-722 14 12

Ansvarig utgivare: Anita Järvenpää
E-post: sysslingen@hotmail.com, eller
Hemsida: blogg.roslagen.be
Hemsidesansvarig: Lars Ove Westlén, Ann Lundgren

För signerade bidrag ansvarar författaren.
Citat får göras ur Sysslingen om källan anges.

Medlemsavgift

Avgiften är 125 kronor per medlem och år och 25 kronor för medlem under 25 år. Betalas till föreningens

plusgirokonto: 448 57 91-0

Glöm inte att ange namn, adress och e-postadress.

Innehåll

Ordförande har ordet.....	1
Högsjös historia	3
Familjenotiser	4
Datahörnan, specialtecken!.....	5
Studiebesök på Bååtska palatset	6
40 års släktforskning	6
Sjuka lagar	7
Jultraditioner	9
Julmatens historia.....	9
Tomten	11
Sysslingen 2024	12
Medlemsavgift 2024	12

*Nästa nummer av Sysslingen
kommer i mars 2024*

Redaktionen har ordet

Då vi inte fått in tillräckligt med bidrag till vår tidning blev det enbart tre nummer i år. Vi får hoppas på fler nästa år.

Nu närmar det sig jul och när lugnet lägger sig hoppas vi att ni hinner med lite släktforskning innan den ljusare årstiden närmar sig. Passa på att besöka några julmarknader. Vi har flera trevliga i vårt område.

I detta nummer har vi fått in några trevliga artiklar sedan har vi fyllt på med lite trevlig läsning om julen mm. Vi avslutar vårt nummer med dikten om Tomten av Viktor Rydberg. God Jul och Gott Nytt År till er alla.

Redaktören

E-post: sysslingen@hotmail.com

Högsjös historia

Lite klippt och skuret från orten Högsjös historia.

Likt tidigare bidrag handlar även denna om en distraktion, en ort i Nordlandet, ett område vi kallar Norrland nu för tiden. Även lite om den tro som gällde förr. Allt från de hedniska gudarna runt Oden till att kristendomen brer ut sig. Men även hur Upplandet styr över regionen senare.

Kyrkliga förhållanden i Nordlandets äldre tider.

Genom ett dombrev från 1328 framgår att Nordlandet innefattande allt land runt om Bottenhafvet från och med Hälsingland till och med Österbotten vid Uleåträsk, som nu lydde under Uppländernas öfverlagman, för att skipa lag och rätt i nordliga Sverige.

När den kristna läran tog bestämdare former trängde behovet fram församlingsbildande särskilda gudshus. Flera hedniska byalag, i vilka läran om "Hvite Krist" vunnit insteg sökte sig samman. Ordet "socken" är att härleda ur ordet "söka". Så fick de kristna menigheterna namnet "socken". Där anställdes lärare som fick s.k. gudshus för att med försiktighet och politisk klokhet sprida läran. För att inte för tvärt bryta gamla invanda förhållandena som tron runt "ASA-gudarna". Men även den Katolska trosuppfattningen förekom. De boende i Nordlandet vaktade mest sin boskap, odlade lite gröda eller fiskade, beroende på vad naturen hade att erbjuda. De var generellt okunniga om mycket som inte rörde vardagen.

Kristendomen ställde mycket på ända genom dopen som förrättades i sjöar och bäckar. Den nydöpte måste avsäga sig djävulen och hans anhang. Även tron på Oden och annat hedniskt trollyg. Enligt hednisk tro fanns offerplatser. Så för att inte såra de religiösa känslorna förvandlade de kristna lärarna ett sådant till ett kristet altare. För att få ro och avskildhet restes även väggar runt om. De första kristna tempelbyggnaderna i Nordlandet tros ha tillkommit på detta vis.

På gränsen mellan Högsjö och Säbrå, ryktas att Nordlandets första gudshus uppfördes. Ärkebiskop Nikolaus från Uppsala visiterade ortens kristna utbredning på 1290-talet. Han fann orten förvisso kristnad i enlighet med tidens begrepp, då socknar hade bildats, och folket tillhörde den kristna kyrkan. Priset för ett biskopsbesök med välsignelse var på 1300-talet, en fjärding korn och en höbörd. Fast kyrkan tog flitigt ortens offervillighet i anspråk. Även hjälp med kyrkans korståg för "Heliga landets befrielse" kostade många unga sockenmän livet. Främst under 1200- och 1300-talet.

Efter Gustav Vasas "Regements-ordning" av 1542, blev de kungliga råden tilldelade områden som landshöfdingar. Kungliga rådet Axel Oxenstierna, sedermera rikskansler, förordnades 1611 till förste lagman över hela Nordlandet.

Lars Granath

Familjenotiser

Denna familjenotis är från Västerbottens-Kuriren 1931. Albert är min mormors far och urklippet fann jag bland sparade foton mm. Han avled 1934.

VÄSTERBOTTENS-KURIREN

Familjenotiser.

80 år.

F. d. seminarievaktmästaren
Albert Holmström.

Den 4 november fyller f. d. seminarievaktmästaren Albert Holmström, Umeå, ättio år. Uppgiften förefaller visserligen otrolig när man ser den ännu spänstige mannen rak och oböjd av ålder och arbete röra sig ute i staden. Men det är dock lika fullt så. Med anledning av den förestående märkesdagen begagnade sig Albert Holmström om några drag och data ur hans liv och verksamhet. Det är sant, att numera endast ett fåtal människor ha något intresse för att lära känna äldre personers erfarenheter och intryck av livet i flydda tider, ty sådant har man inget gagn av, påstås det inom de ungas läger. Nu är det dock inte så alldeles bergsäkert, att underskattandet av kändedomen om de äldres erfarenheter och prövningar i livet skulle vara det sista och riktigaste av allt. En tid kan ju tänkas, då en ny generation har behov av att veta något om hur det var under föräldrarnas uppväxt dagar på denna eller andra området. Detta sagt inom parentes.

Under en pratstund med hr Holmström, som är född i ett arbetarhem i Lappvattnets by i Burträsk, berättade denne att han redan 8-9-årig fick hjälpa sin far vid s. k. kvarnsågning av timmer till byggnadsvirke. Det var ung' Alberts göra att "slå på kilen", varigenom sågbladets förande upp och ner genom stocken underlättades. Tio och ett halvt år gammal lämnade Albert Holmström hemmet och tog plats som lilldräng hos en lantbrukare i sin hemby — för övrigt far till numera framlidne rektor m.

m. J. V. Lindgren. Gamle Lindgren var en arbetsmyra och tillika en driftig odalman som få. Nyodling hörde till det dagliga arbetet sommartiden. Ung Albert fick gå före och hugga rutor i marken och husbonden följde efter med hackan och högg upp moss- och gråstorven, som lades i högar för att brännas följande år. Så odlades teg, för teg år efter år. Holmström stannade på denna plats i tre år. Nog var arbetet tungt för ynglingen, men man visste inte annat av. Så kommo de s. k. svagåren 1866—1867, och nu var han vuxen och kunde ta mera krävande tjänst. Som 7-åring hade han fått följa sin far till Kallvikens hamn, där en skonare legat med saltlast. Och här vaknade lusten att få gå till sjöss. Men nästa plats blev hos en släkting i Anåset, där det ej sällan blev att tjänstgöra som skjutspojke i s. k. hållskjutsningens dagar. Den tiden fick en skjutspojke lära sig frysa, erinrar Holmström. Men efter tre år på denna plats blev han erbjuden anställning som kusk och be-tjänt hos dåvarande härads hövdingen Löjtnar i Anåset, en dubbelbefattning, som nog krävde sin man, men fylldes till husbondfolkets belåtenhet. Härads hövdingen ville sända Holmström till Stockholm för att utbildas till kypare, men detta stred mot drömmen om att få komma till sjöss. Från Anåset blev därför nästa etapp Umeå, där Holmström, nu 20-årig, antogs som dräng hos apotekare Schildt. Tjänstgöringen i laboratoriet tog inte bort drömmen om det härliga sjömanslivet trots en avlöning av 30 kr. pr år och allt fritt, och en dag stod äntligen Holmström vid sina drömmars uppfyllelse. Han var påmönstrad som gast på Umeå-barken Rosa, kapten Renman, som avgick med trälast på Spanien. Från Spanien styrdes kosan med last av vin på Sydamerika, och vidare utefter sydamerikanska kusten med styckegods samt åter runt Kap Horn och upp till Newyork med last av salpeter. Denna resas erfarenheter och minnen, som Holmström ännu bevarar, skulle fylla en hel tidning. Han fick vara med om stormar och finfint väder, om olyckshändelser och sammanstötningar, om sjukdomar och dödsfall, då de döda sänktes i havet, och av dessa även en umebo. Första resan räckte i 2 år. Nästa resa till sjöss gjorde Holmström med barkskeppet Katarina, som räckte i tre år och slutligen påmönstrade han som timmerman på ett tredje Umeå-fartyg, Olof Glas, under kapten Andersson, då kursen ställdes åt Medelhavet och vidare till

254 tisdagen 3 november 1931.

Nordamerika o. s. v. Under sin tjänst ombord å barkskeppet Olof Glas blev Holmström befordrad från timmerman till andre styrman, en post som han innehade en lång följd av år, eller till dess att han lämnade sjön år 1886. De tre följande åren, då Holmström bosatt sig i Umeå och ingått äktenskap, deltog han i förekommande byggnadsarbeten. Men en dag vaknade han vid underrättelsen, att han utan ansökan blivit antagen till vaktmästare vid Umeå folkskoleseminarium. Lönen var 25 kr. i månaden plus fria husrum och vedbrand samt lyse. Under de 32 år tjänsten innehades förbättrades lönen successivt så att den slutligen uppgick till 100 kr. pr mån. En del extraarbeten gav dock från början några behövliga inkomster bredvid ordinarie lönen.

Vaktmästare Holmström tjänstgjorde under 5 rektorsers tid i gamla seminarieriet, nämligen rektorerna Thielers, Torpson, Sjöberg (vikarie för Thielers och Torpson), Sundén och Nyman. Vid uppnådda 70 år lämnade Holmström sin vaktmästarbefattning under vilken han gjort sig allmänt uppskattad av förmän och många årgångar seminarieelever, som hava den gamle hedersmannen i gott minne.

Holmström är änkan sedan fem år. Av tre barn är endast ett i livet, en dotter gift med fanjunkare Högberg, I. 20. Jubilarens hälsa och vigrör är ännu överraskande god, synförmågan likaså, men hörseln börjar vara åtskilligt nedsatt. Aldern ger sig ju alltid tillkänna på något sätt.

På 80-årsdagen kommer hedersmannen Holmström förvisso att bli åtgåkommen av sin stora vänskrets.

Författaren är signaturen -n, Källa: Umeå stadsmuseum

Ulf Tysén

Datahörnan, specialtecken!

Att i ord beskriva när anorna föds, vigs och dör är en relativ enkel sak i Word, eller var man nu skriver uppgifterna.

För att förenkla sitt skrivande vill man ju använda de speciella figurer som föregår uppgiften. En stjärna för födelsen, ringsymboler för vigseln och ett kors för dödsdatumet. Jag har rotat runt i teckenuppsättningarna för Word och hittat symboler som jag tycker räcker.

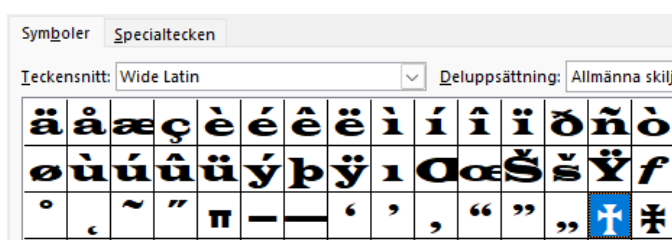
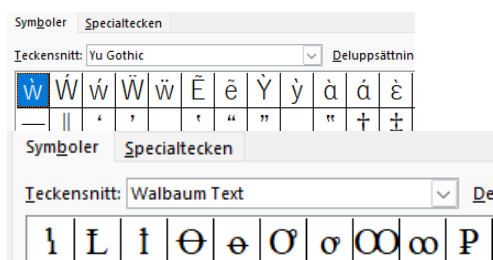
Stjärnan finns ju redan på tangentbordet *. Vigseln brukar jag använda ∞ eller ∞. Som kors brukar jag använda †. Hur hittar jag nu dessa i Word och hur kan jag få in dem i PDF-blanketten Family Tree?

Låt oss ta det från början i Word. Jag har senaste versionen så du med äldre kan ha andra val på vägen fram. Men de går nog att hitta om du tänker till.

Ställ markören där du vill ha ditt tecken och välj ”Infoga” i menyraden upptill. Längst ut till höger finns alternativet ”Symbol”, klicka på pilen under ordet. Massor av förslag dyker troligen upp. Saknas symbolen du letar efter så klicka längst ner för att se fler.

Nedan visar jag några exempel på vad som kan finnas när man letar. Börja med att välja ”Teckensnitt”, se mina exempel. Tag dig tid så hittar du nog någon som känns bättre än mina förslag. Klicka på symbolen du vill använda och den hamnar på platsen där markören står. Nästa gång du vill använda symbolen finns den i fältet vid ikonerna. Då slipper du leta upp den igen.

Men hur gör man för att få den till en PDF-blankett eller in i EXCEL? Normalt följer detta med till EXCEL i Office-versionerna. Men om inte!

Mycket enkelt egentligen. In i Word, tom sida och tag fram symbolen. Kopiera symbolen och klistra in den i ditt andra dokument. Finns symbolen redan i PDF-filen kan du kopiera den därifrån. Eller från ett annat Word-dokument där symbolen redan finns. Det är en fördel om man vill spara plats. Och att använda plustecknet (+) i stället för ett kors är onödigt när man inte behöver.

Ett extra tips. Snabbare sätt att kopiera är att inte använda ikonerna uppe till vänster, det är: Ctrl-x för klipp ur, Ctrl+c för kopiera och Ctrl+v för klistra in.

Vissa saker läser man sig inte till, utan kommer på när behovet uppstår.

Det var ett tag sedan jag hade en artikel benämnd Datahörnan. Men mina avslutningsord är som vanligt, öva, öva och åter öva!

Leif Gannert

Studiebesök på Bååtska palatset

Torsdagen den 12 oktober genomförde vår förening ett studiebesök på Bååtska palatset på Blasieholmen i Stockholm.

Vår guide berättade att palatset fått sitt namn efter riksskattemästaren Seved Bååt, som lät arkitekten Nicodemus Tessin d.ä. rita den byggnad som idag är Svens Frimurare Ordens stamhus. Uppförandet av den ursprungliga delen påbörjades 1662 och var till det yttre klart år 1668. Ursprungligen hade palatset en stor gård som vette ned mot Nybroviken. 1874 köpte Frimurareorden huset. Man lät nu bygga till två stora flyglar som var färdiga 1876.

Palatset innehåller interiörer från olika tidsepoker från 1668 och fram till 1930-talet. Byggnaden innehåller bl.a. flera stora, rikt utsmyckade ordenssalar och sällskapsrum.

Tyvärr råder det fotograferingsförbud i palatset, men vår guide var vänlig att ta en gruppbild av oss när vi avslutade besöket i Riddarsalen.

Anita Järvenpää

40 års släktforskning

Efter 40 års släktforskande där jag registrerat allt i programmet Disgen, så tänkte jag underlätta för mina barn och barnbarn att ta del av materialet genom att skriva ut det på papper för att läsa och förstå sammanhang och släktkopplingar.

På Östra Lagnö där jag är född och uppvuxen har jag funnit att den äldsta släktingen på min fars sida hette Olof Nilsson. Han var född omkring 1590 och även Bertil Hedenstierna som var en framstående kännare av Stockholms skärgård nämnde Olof i en avhandling där han även uttryckte att Olof med familj var de första belagda innevånarna på Östra Lagnö.

När jag startade hade jag inte en aning om storleken och antalet anor det skulle ge när jag som första person satte Olof och sedan alla hans avkommor till nu-tid.

När skrivaren nådde 100 sidor fick jag lite panik eftersom jag inte hade laddat den med så många fler lösa blad. Det slutade med 207 sidor och det skrevs också ut vad varje person hade för förhållande till Olof. Själv var jag Barnbarns (bb) bb,bb,bb,bb, alltså 10 generationer.

När jag sedan kollade så visade det sig vara 1.178 personer som hade Olof som stamfader. De flesta har/hade sitt ursprung på Ljusterö och omkringliggande öar.

Väldigt många av skärgårdsbor kända, flera som kan kallas profiler utan att fylla historieböcker, möjligen Johan Alfred Andersson "Ander" som är känd som den sista som avrättades i Sverige 1910 med den nyinköpta giljotinen.

När jag nu också har kört fram en lista på min mors sida från en person född 1462 så blev det 137 sidor. Flera med bakgrund i Frankrike, Kanada och andra länder. Det får jag återkomma till en annan gång.

Tore Österman

Sjuka lagar

Detta har absolut ingenting med släktforskning att göra, men jag ramlade över en sida med "sjuka" lagar. Här är ett urval av de mest skruvade.

Hälsningar

Anita Järvenpää

1. Döper du en gris till Napoleon i Frankrike då bryter du mot lagen.
2. I delstaten Ohio, USA, är det olagligt att göra en fisk berusad.
3. Kvinnor i Vermont måste ha ett skriftligt tillstånd från sina makar för att bära löständer.
4. Man bryter mot lagen om man sover naken i Minnesota.
5. I England är det olagligt att dö i parlamentsbyggnaderna.
6. I Danmark får man inte starta en bil om någon person ligger under den.
7. Om du är kvinna så kan du åka i fängelse om du hoppar fallskärm på en söndag i delstaten Florida i USA.
8. I Maine, USA, får man böter om man inte har tagit ned sina juldekorationer innan den 14 januari.
9. Thailand förbjuder män att lämna huset utan kalsonger på sig.
10. I Kanada får barn under 5 år inte bli inlåsta i ett kylskåp.
11. I Marocko får du inte döda en mus såvida du inte tänker äta den.
12. Alla som föds i den Walesiska staden Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwlllan-tysiliogogoch måste kunna stava till stadens namn vid sex års ålder, och kunna uttala det vid 34 års ålder.
I Chicago, Illinois, är det förbjudet att äta i en byggnad som brinner.
13. I Bahrain får inte en manlig läkare undersöka en kvinnas könsorgan genom att titta direkt på det, men det är okej så länge han tittar på det via en spegel.
14. Om du är gravid och boende i Storbritannien är det tillåtet att kissa överallt. Och om du så önskar även i en polishjälm (!).
15. I gangsterstaden Chicago är det förbjudet att fiska i pyjamas.
16. Skulle du ta med dig ett lejon på bio i Baltimore då bryter du mot lagen.

17. Hade du tänkt sova på ett kylskåp i Pittsburgh? Då måste jag varna dig att det är olagligt.
18. Män i Schweiz får inte stå upp och kissa efter klockan 22.
19. Det är olagligt i Turkiet för män över 80 år att utbilda sig till piloter.
20. På söndagar är det förbjudet i New York att gå omkring med en glasstrut i bakfickan.
21. I South Dakota får man av någon konstig anledning inte sova i en ostfabrik.
22. Det är olagligt att äta vattenmelon på en kyrkogård i Spartanburg.

Amerikanska delstaters lagar:

Alabama

1. Det är olagligt att köra ett fordon med ögonbindel!
2. Det är olagligt att ha fejkmustasch för att folk kan börja skratta i kyrkorna!
3. Har man salt på ett järnvägsspår kan man få dödsstraff!
4. Man får inte kasta/skjuta snorkråkor i luften!
5. Man får inte spänna fast sin alligator vid en brandpost!
6. Om du har en lyckta längst fram på bilen så får du köra åt fel håll på en enkelriktad väg!

Alaska

1. Du får inte titta på älgar från ett flygplan!
2. Kängurun får ALDRIG vistas i en frisör salong!
3. Du får inte väcka en björn eller fota en björn! (Men det är lagligt att jaga björnar)
4. Det är olagligt att putta ut en levande älg från ett flygplan!

Arkansas

1. Det är olagligt att uttala Arkansas fel när man är i Arkansas!

Kalifornien

1. Det är olagligt att stoppa barn som leker och hoppar över vattenpölar!
2. Du får inte äta apelsiner i badkaret!
3. Du får böta 500 dollar om du detonerar kärnvapen inom Kaliforniens gränser!

Colorado

1. Efter 19:00 (eller 7 P.M.) får kvinnor inte ha röda klänningar på sig om dom går på gatorna!
2. En hundfångare måste ha lagt märke till hunden tre dagar innan han/hon fångar hunden!
3. I Denver är det olagligt att köra svarta bilar på Söndagarna!

Conneticut

1. Det är olagligt att gå på händerna över en gata!

Florida

1. En ogift kvinna får inte hoppa fallskärm på Söndagar!
2. Om en elefant är knuten runt en parkeringsmätare måste man betala som för ett parkerat fordon.
3. Det är olagligt att sjunga offentligt om man har en baddräkt på sig!
4. I Miami är det olagligt att imitera ett djur!
6. Efter 18:00 (6 PM) är det olagligt att prutta offentligt på Tisdagar
7. Det är olagligt att ha sex med ett piggsvin!
8. Det är olagligt för kvinnor att hoppa bungie jump nakna på morgonen!
9. Det är olagligt att parkera sin elefant på 8th Street på söndagar efter 1 P.M.

Georgia

1. Det är olagligt att knyta fast en giraff vid en gatulykta!
2. I Peachtree City är det olagligt att vara hemlös!

Jultraditioner

Många av våra jultraditioner är en förening av gamla svenska traditioner blandade med inslag från främmande land. Från 1700-talet har vi det första belägget för en ljusklädd **Lucia**, invandrad från Tyskland liksom den klädda **julgranen**. Bägge dök upp i herrgårdsmiljö där man tydligen hade utländska kontakter.

Julgranen blev allmän under 1800-talets slut och den julklappsutdelande **jultomten** först under 1900-talet. **Jultomten** är för övrigt en blandning av vår lilla gråklädda gårdstomte och den rödklädde St. Nikolaus. Tidigare hade framför allt **julbocken**, som stod för mycket julhyss i forna tiders bondesverige, varit anlitad om man hade någon julklappsutdelare överhuvudtaget.

1900-talet har gett oss både **adventsljus**, **adventskalender**, **adventsstjärnor** och **adventstakar**, också de med tyskt påbrå medan **Kalle Anka** kommer från det stora invandrarlandet USA. **Kalkonen** och **misteln** har anglosaxiska anor.

Källa:

NORDISKA MUSEET

Julmatens historia

Julbrödet

Julbrödet skiljde sig från vardagsbrödet bland annat genom att det formades till figurbröd. Dessutom använde man siktat mjöl, vört till degvätska och ibland smaksatte man också med sirap eller saffran.

Dopp i grytan

Nedräkningen inför julen kallas ofta för dan före dopparedan. Under förberedelserna på julaftonen var det praktiskt att i all hast doppa lite bröd i köttspadet som stod på spisen. Vanligtvis doppade man i grytan mitt på dagen. Men dopp i grytan är inte från början någon typisk julrätt utan det ofta hårda brödet behövde mjukas upp för att kunna ätas.

Julgröten

Gröt ansågs som praktisk festmat när många skulle äta tillsammans. Den var inte bara huvudrätt vid jul utan också vid slätter- och skördegillen. Men förr åt man inte risgrynsgröt utan korngrynsgröt.

Inlagd sill och strömming

Vår tids inlagda sill härstammar från den salta sillen som man åt till vardags förr. Så en uttjatad vardagsrätt har förvandlats till en delikatess i vår tid.

Janssons frestelse

En ansjovisgratäng som härstammar från 1800-talets ansjovislådor. Den fick sin nuvarande utformning kring sekelskiftet 1900.

Juldrycker

Den äldsta skandinaviska benämningen på julfirandet var att ”dricka jul”. Julölet skulle vara av bästa kvalitet. Som en föregångare till vår tids julbordsätande på restaurang kan man se byaböndernas förjulsfest, ofta på Tomasdagen den 21 december, då man gick runt i gårdarna och smakade på varandras julöl. Sen hembrygden upphörde har det uppstått olika blanddrycker som mumma. Julmusten lanserades 1910.

Julbrännvinet spelade från 1600-talet en allt viktigare roll i julfirandet. Forna tiders julfirande var ofta en ren fyllefest.

Glögg har sedan medeltiden druckits under hela året som en värmande dryck. Kryddorna dolde vinets dåliga kvalitet. Det är först i slutet av 1800-talet som den nämns som en speciell juldryck.

Julgotter

Hasselnötter och äpplen har lång tradition som julgotter. Exotiska frukter som fikon, dadlar, russin, utländska nötter och choklad- och marsipanfigurer kom när kolonialvaruhandeln utvecklades under 1800-talet.

Julost

Julosten gjordes gärna extra stor och brukade ystas redan på sommaren för att hinna mogna lagom till jul.

Julskinka

Att vi äter så mycket fläskmat på julen beror på att man under självhushållets tid inte åt annat än insaltat kött under det övriga året. Men vid höstens storslakt brukade man spara en eller ett par grisar som slaktades strax före jul och som avnjöts färskt och det ansågs som en stor delikatess.

Julskinka hörde dock inte hemma på julbordet i bondesamhället. Skinkorna brukade sparas till sommaren och styckas till mindre bitar. Det mesta fläsket kokades förr i tiden och det feta spadet användes exempelvis till dopp i grytan. Julskinkan härstammar från slutet av 1600-talet, men åts då främst av de högre stånden. Det enda alternativet till fläskmaten var julgåsen som var en vanligt julrätt i England, Tyskland och Danmark och den förekom även i Skåne.

Kakor

Det var främst i stads- och högre kjsståndsmiljöer som man åt kakor till julen. Pepparkakor och klenäter hör till de äldsta sorterna eftersom de inte krävde ugn för bakningen.

Köttbullar

Köttbullar brukar anses vara en svensk nationalrätt, men finns över hela världen under olika namn. I Sverige är det i dag vanligast att steka färsen, men den kokta varianten, frikadeller, dominerade under 1700- och 1800-talen. Att mala kött till färs är en ganska modern företeelse, men finskuret kött är historiskt sett en vanlig metod för att ta till vara sämre styckningsdelar eftersom människor ofta hade problem med tänderna.

Lutfisk

Precis som dopp i grytan hör lutfisken samman med medeltidens fasta då man inte fick äta kött. Färsk fisk var svårt att få tag på under vintern. Ursprungligen åt man fisken som torr-fisk – man skar tunna skivor som bultades för att bli mer lättuggade och som åts med något fett, t ex smör. Tidigare var lutfisken en allmän helg- och festrätt som även åts vid bröllop, Mårten och midsommar.

Källa: Nationalencyklopedin, Nordiska museet

Tomten

Av Viktor Rydberg (Ursprungligen publicerad i Ny Illustrerad Tidning år 1881)

Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma.
Alla sova i enslig gård
djupt under midnattstimma.
Månen vandrar sin tysta ban,
snön lyser vit på fur och gran,
snön lyser vit på taken.
Endast tomten är vaken.

Står där så grå vid lad-
gårdsdörr,
grå mot den vita driva,
tittar, som många vint-
rar förr,
upp emot månens skiva,
tittar mot skogen, där
gran och fur
drar kring gården sin
dunkla mur,
grubblar, fast ej det lär
båta,
över en underlig gåta.

För sin hand genom skägg och hår,
skakar huvud och hätta —
»nej, den gåtan är alltför svår,
nej, jag gissar ej detta» —
slår, som han plägar, inom kort
slika spörjande tankar bort,
går att ordna och pyssla,
går att sköta sin syssla.

Går till visthus och redskapshus,
känner på alla låsen —
korna drömma vid månens ljus
sommardrömmar i båsen;
glömsk av sele och pisk och töm
Pålle i stallet har ock en dröm:
krubban han lutar över
fylls av doftande klöver; —

Går till stängslet för lamm och får,
ser, hur de sova där inne;
går till hönsen, där tuppen står
stolt på sin högsta pinne;
Karo i hundbots halm mår gott,
vaknar och viftar svansen smått,
Karo sin tomte känner,
de äro gode vänner.

Tomten smyger sig sist att se
husbondfolket det kära,

länge och väl han märkt, att de
hålla hans flit i ära;
barnens kammar han sen på tå
nalkas att se de söta små,
ingen må det förtycka:
det är hans största lycka.

Så har han sett dem, far och son,
ren genom många leder

slumra som barn; men varifrån
kommo de väl hit neder?
Släkte följde på släkte snart,
blomstrade, åldrades, gick — men
vart?
Gåtan, som icke låter
gissa sig, kom så åter!

Tomten vandrar till ladans loft:
där har han bo och fäste
högt på skullen i höets doft,
nära vid svalans näste;
nu är väl svalans boning tom,
men till våren med blad och blom

kommer hon nog tillbaka,
följd av sin näpna maka.

Då har hon alltid att kvittra om
månget ett färdeminne,
intet likväl om gåtan, som
rör sig i tomtens sinne.
Genom en springa i ladans vägg
lyser månen på gubbens skägg,
strimman på skägget blänker,
tomten grubblar och tänker.

Tyst är skogen och nejden all,
livet där ute är fruset,
blott från fjärran av forsens fall
höres helt sakta bruset.
Tomten lyssnar och, halvt i dröm,
tycker sig höra tidens ström,
undrar, varthän den skall fara,
undrar, var källan må vara.

Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma.
Alla sova i enslig gård
gott intill morgontimma.
Månen sänker sin tysta ban,
snön lyser vit på fur och gran,
snön lyser vit på taken.
Endast tomten är vaken.

Sysslingen 2024

Första tidningen för 2024 utkommer i mars. Bidrag till tidningen kan sändas via e-post eller vanligt brev till:

e-post: Sysslingen@hotmail.com eller susanne.fagerqvist@gmail.com
brev: Susanne Fagerqvist, Murkelvägen 137, 184 34 Åkersberga.

Revisorer:

Birgit Lindkvist	070-219 92 17
Lennart Elg	073-984 35 19
Suppleant Leif Gannert	08-541 303 70

Valberedning:

<i>Sammankallande</i> Arne Sundberg	070-593 87 93
Rune Atling	072-327 43 53

Redaktionskommitté:

Susanne Fagerqvist	Ulla Persson
Arne Sundberg	Leif Gannert
Anita Järvenpää	Olle Kungberg
Nils Lindgren	Dick Fagerqvist
Lars Granath	Tore Österman

Medlemsavgift 2024

Vid vårt årsmöte 2023 beslutades att medlemsavgiften för 2024 skulle vara oförändrad, d.v.s 125 kronor.

Om ni inte redan betalat är vi tacksamma för om ni betalar in avgiften till föreningens plusgirokonto nr 448 57 91-0.

Styrelsen

